

RESPECTING THE RESPECTED

אחרי - קדשים תש"ע

³² In the presence of an old person shall you rise and you shall honor the presence of a sage and you shall revere your God — I am HASHEM.

2 Artscroll - Stone Chumesh

32. מפני שיבה — In the presence of an old person. According to Rashi, following one view in Kiddushin 32b, the two halves of the verse explain one another, meaning that the commandment is to rise and honor a sage who is both elderly and righteous. Others hold that these are two separate commandments: to rise for and honor anyone over the age of seventy, even if he is not learned, and to rise for and honor a sage, even if he is young. The halachah follows the latter view. All agree that there is no such requirement for a wicked person (Yoreh De'ah 244:1).

3 Love Your Neighbor - R. Diskin - pg 313

This verse requires us to honor a Torah scholar, even if he is not aged, and an elderly person, even if he is not a Torah scholar (Kiddushin 32b). Old in this verse does not merely refer to someone who is elderly; it also refers to someone who is mature in wisdom. A young scholar sees with his wisdom what the average person sees with his years (Chinuch 257). Failure to show respect toward Torah scholars is a very serious matter. Rabbi Akiva had 24,000 students — all Torah scholars — who died within a thirty-three day period as a punishment for not treating each other with proper respect (Yevo-mos 62b).

1) You fulfill a positive commandment when you stand up as a Torah scholar walks by. This applies even when the Torah scholar is very young and is not your teacher. (Yorah Daiah 244:1)

Rava said, "How foolish are people who stand up before a Torah scroll, but do not stand up before a Torah scholar." (Makos 22b)

2) You must stand up before an elderly person. This applies to anyone over seventy, even if he is an ignoramus, as long as he is not wicked (Yorah Daiah 244:1). There is an opinion which holds that this commandment applies to anyone over sixty (Zohar, cited in Tosfos Chayim 69:4).

3) Your obligation to rise begins when a scholar or elderly person comes within four amos (approximately 8 feet) of where you are sitting. (Yorah Daiah 244:2)

4) You are forbidden to close your eyes when you see a scholar or elderly man in the distance to avoid standing up when he comes within four amos. (ibid. 244:3)

5) Workmen who are engaged in their work need not rise when a scholar passes by. Moreover, an employee is forbidden to stand up even if he wants to, for this would constitute stealing time from his employer. (ibid. 244:5)

6) A Torah scholar should try not to trouble people to rise before him. Therefore, he should try to go the shortest way possible, and whenever possible it is meritorious for him to go in a round-about way in order to avoid encountering and thereby troubling others. (ibid. 244:6)

7) Even a young scholar must rise before an aged person. But he does not have to stand up completely, he need only rise part way to show his respect. (ibid. 246:7)

8) We must honor an elderly non-Jew with words and give him a helping hand. (ibid. 246:7)

9) Two scholars, or elderly people, need not stand up for each other, but they should rise slightly to show their respect. (ibid. 246:8)

4

10) Even when someone is engaged in his Torah studies, he must stand up before a Torah scholar. (Yorah Daiah 246:11)

11) If an elderly person enters a room (or a bus) and you are sitting, you should offer him your seat. (Chidah in Nachal Kidumim, on this verse)

12) It is a very grave offense to shame a Torah scholar or to hate him. Jerusalem was not destroyed until Torah scholars were shamed there. Whoever shames a Torah scholar loses his share in olam haboh (Rambam, Hilchos Talmud Torah 6:11). The severity of shaming a Torah scholar is not merely because that individual has been shamed. The gravity lies in the fact that the influence of Torah scholars is lessened among the Jewish people because of the shaming. (Rabbi Chayim Shmulevitz in Kovetz Sichos, 5733, p. 77)

13) If a person hears someone else deriding a Torah scholar, he should not remain silent. He must protest to the best of his ability. (Orach Maishorim 5:17)

5 Artscroll - Stone Chumesh

וְיָרֵאתָ אֱלֹהֶיךָ — And you shall revere your God. The commandment to show respect is an easy one to violate: One can simply pretend that he did not notice. Therefore, the Torah cautions us to revere God. He knows our true intentions. This fear of God is invoked when a mitzvah depends on the intentions within someone's heart (Rashi; Sifra).

6 ארבעה עשר - הלכות - הלכות 14

כידוע יש לכל הנהגותיו ית' שם מיוחד. השם של הנהגה שהוא ית' ברא ומחיה את הכל הוא שם הוי"ה ב"ה. השם של ההשגחה הפרטית הוא שם אלקים. שני השמות ביחד הם "השם השלם" (ענין ביאור הגר"א על פי ראשון של קריאת שמע בסידור הגר"א). כי הוא ית' בורא מחיה ומשגיח — ה' הוא האלקים. אנחנו קוראים את הקב"ה ה' אלקינו, שקבלנו את אלקותו עלינו, כלומר: אין אלו דברים מופשטים השייכים לפילוסופיה של הדת. אלא הם נוגעים אלינו: זוהי סגולה ישראל על כל העמים וזה יסוד כל התורה כולה — כל חיינו בנויים על זה. הדיבור הראשון בעשרת הדברות הוא "אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים וגו'". הקב"ה פנה אל כל ישראל בלשון יחיד, וכתב הרמב"ן שם הטעם

7

לזה כ"י עם כל אחד מדבר. עם כל יחיד מישראל קשר הקב"ה קשר אמין בלינתק. הוא ית' אמר לי ולך ולכל אחד מישראל "אנכי אלקיך", ואנו פונים אליו ואומרים לו "אלקי". לכל אחד מישראל יש יחס אישי אל הבורא. כמו שיש לבורא ית' השגחה אישית על כל אחד מישראל! כך הוא ית' מדבר אלינו, וכך אנו מדברים אליו. אך באינו הנהגה אנו מגיבים על הנהגתו ית' האישית עמנו? תגובה זו יכולה רק להיות — יראה. כאשר המלך פונה אל אחד מבני עמו אישית. אי אפשר שלא לקדם פניו ביראת הכבוד.

אחרי הקדמה ארוכה זו נתבונן איך ענין גדול זה מתבטא למעשה.

כידוע כל דבריהם של הראשונים ו"ל שקולים ואין בהם מלה מיותרת. לכן פלא הוא כי רש"י חזר על ענין אחד באריכות גדולה חמש פעמים בפרשת קדושים ופ' בהר:

- א. "לא תקל חרש ולפני עור לא תתן מכשול ויראת מאלקיך אני ה'" — רש"י: "לפי שהדבר הזה אינו מסור לכרית לידע אם דעתו של זה לטובה או לרעה, שיכול להשטט ולומר לטובה נתכוונתי, לפיכך נאמר בו ויראת מאלקיך המכיר מחשבותיך, וכן כל דבר המסור ללבו של אדם העושהו ואין שאר הבריות מכירות בו נאמר בו ויראת מאלקיך" (קדושים, ראשון).
- ב. "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלקיך אני ה'" — רש"י: "יכול יעצים עיניו כמי שלא רואהו, לכך נאמר ויראת מאלקיך, שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא, וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת מאלקיך" (שם סוף שלישי).
- ג. "ולא תנונו איש את עמיתו ויראת מאלקיך אני ה'" — רש"י: "כאן הוזיהר על אונאת דברים שלא יקניס את חברו ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו והנאתו של יועץ, ואם תאמר מי יודע אם נתכוונתי לרעה — לכך נאמר ויראת מאלקיך היודע מחשבות הוא יודע. כל דבר המסור ללב שאין מכיר בו אלא מי שהמחשבה בלבו נאמר בו ויראת מאלקיך" (בהר, שני).
- ד. "אל תקח מאתו נשך ותרבית ויראת מאלקיך" — רש"י: "לפי שדעתו של אדם נמשכת אחרי הרבית וקשה לפרוש הימנו ומורה לעצמו היתר בשביל מעותיו שהיו בטלות אצלו הוצרך לומר ויראת מאלקיך, או: התולה מעותיו בכרית להלוותם לישראל ברבית — הרי זה דבר המסור ללבו של אדם ומחשבתו, לכך הוצרך לומר ויראת מאלקיך" (שם חמישי).
- ה. "לא תרדה בו בפרך ויראת מאלקיך" — רש"י: "מלאכה שלא לצורך כדי לענותה, אל תאמר (לעבד עברי) החם לי את הכוס והוא אינו צריך, עזר תחת הגפן עד שאבוא, שמה תאמר אין מכיר בדבר אם לצורך או לא ואמר אני לו שהוא לצורך — הרי הדבר מסור ללבו, לכך נאמר ויראת" (שם ששי).

בזה נפתח לפנינו שטח רחב בעבודה. היראה בעומק הלב אינה מצטמצמת בצירורים שהתורה מצווה עליהם "ויראתי". על ענין זה בנת החזק"ל את כל שער יתוד המעשה. "מהו יתוד המעשה אלקים? הוא הכוונה בנראה ובנסתר במעשה עבודת האלקים, להגיע אל רצונו בלבד מבלי רצון הברואים" (פ"א). הוא מבאר שם (פ"ג) כי בכל מעשי עבודה שאחרים רואים יכולה להתעורר מחשבה, עכשו רואים שאני צדיק". החזק"ל קורא למחשבה זו "התונני". מחשבה זאת היא מאד אנושית, וקשה להיגמל ממנה. יותר גרוע הוא אם אדם עושה במיוחד מעשה טוב כדי למצוא חן בעיני רואיו. מחשבות בלתי רצויות אלו מתעוררות בעיקר במצוות בין אדם למקום. אדם עשוי להאריך בתפילה, להדר בסוכה נאה ואתרוג נאה כדי שיראו הכל שהוא צדיק.

בחמשת המצוות בין אדם לחברו המסורות ללב יכול אדם להשטט ולומר "לא ראיתי", "לטובה נתכוונתי" וכדומה; במצוות בין אדם למקום הוא עשוי להדר ולהיראות צדיק — ועמוק בלבו הוא רוצה למצוא חן בעיני הבריות. בנקודת עומק של הלב הוא מקומה של היראה האמיתית.

*

"לעולם יהא אדם ירא שמים כסתר ומודה על האמת ודובר אמת בלבבו". (מקור הנוסח הוא בתנא דבי אליהו רבא פכ"א). מקומה של היראה הוא בסתרי הלב. הרוצה להגיע אליה מוכרח להיות מודה על האמת. אם אומרים לו "לא התכוונת לטובה" והוא מסוגל להודות על זה — הרי הוא מסתכל במבט של אמת על עצמו, ובוהו הוא יכול להגיע ליראה אמיתית. ואם הוא מודה על האמת שאחרים מוכיחים אותו עליה, יוכל גם להיות "דובר אמת בלבבו", שהוא בעצמו תופס את הכוונה הלא-סתורה בלבו ונוהר ממנה. זהו ירא-שמים אמיתי. ברית כרותה ליראה עם האמת.

13 The Inside Story - R. Taylor - pg 172

The story is told of the mystic who tells the philosopher: "Do you know the difference between you and me? You are constantly thinking about G-d, while I am forever thinking about myself."

The philosopher was very pleased with the compliment. But one day it dawned on him what the old sage had meant. The philosopher is convinced that he, the thinker, exists, and doesn't give it a second thought. So he ponders the existence of G-d: Does G-d exist? What is G-d? How does His existence affect us? To the mystic, however, G-d is the very essence of reality. But where does that leave us? What possible legitimacy can our finite and transitory existence have within the all-transcending, all-pervading reality of G-d? The divine truth a given, the mystic ponders his own subjective reality: Do I exist? What significance, if any, is there to my existence? Why do I exist?

מראש צורים - ה' ה' ה'

pg 226

שתי דיעות מנוגדות מצינו בדברי חז"ל (קידושין לא, א) אודות הגישה הרצויה לקיום המצוות.

האמורא רב יוסף אמר כי מתחילה היה סבור שמי שאינו מצווה במצוה כלשהי ואף על פי כן הוא מקיימה, שכרו רב יותר ממי שמקיימה משום שנצטווה בה. אולם לאחר מכן חזר בו משום שקיבל את גישתו של רבי חנינא הסבור ש"גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה".

תמהו על כך המפרשים, מדוע באמת מעדיפה התורה את המצווה ועושה על פני מי שלא נצטווה?

בהשקפה שטחית נראה לכאורה להיפך. הן מעשה הנובע מהתנדבות פנימית עולה באיכותו על פני מעשה שמקורו באילוץ. הגע בעצמך, האם הבן הממהר לעשות את רצון אביו בטרם נצטווה, אינו משובח מזה שרק לאחר הציווי ממלא את רצונו? משום כך מובנת לנו יותר הגישה המעניקה את העדיפות למי שפועל מרצונו החופשי ללא ציווי מפורש, ותמוהה בעינינו מסקנת חז"ל המעלים על גס דוקא את המצווה ועושה (וראה גם המאמר "גדול המצווה ועושה" עמוד 197).

עם אלקיך, ורוח הבהמה' כו' גם יש רשעים שאין אדם מכיר במעשיהם כענין שגא' והיה במחשך מעשיהם ויאמרו מי רואנו ומי יודענו. אי אפשר להכיר בעוה"ו צדיק ורשע? הלא המדקדק במצוות הוא צדיק, והעובר עליהן הוא רשע! המפתח לדברי ר"י הוא בסוגיא דידן: "ייתכן שאדם מדקדק במצוות ואף מהדר בהן, אבל בדברים המסורים ללב הוא נוטל עצה מתוך נגיעה עצמית ואומר לטובה נתכוונתי, בבוא זמן מעצים עיניו כמי שלא ראהו. תולה מעותיו בכרית להלוותם ליחדי ברביית וכדומה — ומכל אלה אין אדם יודע, וכולם מחזיקים אותו לצדיק. ואדם זה במחשך מעשיו ואומר מי רואני ומי יודעני — בנקודת העומק שבלבו אין ה' אלקיו! לעומת זה יש צדיק המסתיר מעשיו הטובים וכולם מחזיקים אותו לאיש פשוט והריוט.

השקפת העולם החילונית הגאורגית רואה במרכז ההוויה את האדם, עיני כל אליו ישברו, לו יש להעניק שיוון זכויות, וקידמתו ורווחתו הם העומדים בראש סולם העדיפויות. אולם דעת תורה חולקת לחלוטין על גישה זו. המשנה יודעת ללמדנו כי חביב אדם שנברא בצלם וכל יחיד הריהו עולם מלא, אולם חשיבותו של האדם נובעת מתוך כך שהוא נברא בצלם האלוקים, והקב"ה הוא הניצב במרכז.

השקפתה הבסיסית של התורה נוסחה בתמציתיות רבה בפי הרמ"א בקטע הראשון שלו "לשלחן ערוך" (ומקור דבריו בדברי הרמב"ם ב"מורה הנבוכים):
 * שויתי ה' לנגדי תמיד" הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלוקים.

כלל גדול זה הוא נקודת המוצא למכלול המחוייבות שלנו במצוות, הן אלו שבין אדם למקום והן אלו שבין אדם לחברו.

זה פשר העובדה שבצד רבות מן המצוות מופיעה במקרא הפסקה "אני ה'". כך הוא במצוות שבין אדם למקום כמו: "את שבתותי תשמורו - אני ה' אלוקיכם, אל תפנו אל האילילים ואלהי מסכה לא תעשו לכם -

אני ה' אלוקיכם... לא תשבועו בשמי לשקר וחללת את שם אלוקיך - אני ה'" (ויקרא יט, ג - יב). כך נאמר גם במצוות שבין אדם לחברו: "לא תלך בכל בעמך, לא תעמוד על דם רעך - אני ה'... ואהבת לרעך כמוך - אני ה'" (שם, טו - יז).

כתוצאה מהשקפת עולם זו, הרואה את הקב"ה במרכז תודעת האדם, לא רק חובות האדם, שכלפי בוראו, אלא גם כל מכלול מעשיו והגיגותו צריכים להיות תחת רושם זה.

כאשר יוסף הצדיק נאלץ להתנסות בנסיון הקשה שהעמידה בפניו אשת פוטיפר, הוא הודיע (בראשית לט, ט): "איך אעשה הרעה הגדולה הזאת וחטאתי לאלוקים", לאמור, עיקר רתיעתו מן העבירה לא היתה נעוצה בנימוקים הגיוניים או הומניים כלשהם, אלא ביראת השמים שלו. אפילו איטור רציחת אדם מקורו בהשקפה (בראשית ט, ו): "כי בצלם אלוקים עשה את האדם", ולא בנימוקים שמעשה כזה אינו מוסרי ואינו תרבותי.

19 אכן, אילו במרכז ההוויה היה ניצב האדם היה עלינו להכריע בוודאות כי גדול מי שאינו מצווה ולמרות זאת עושה, שהרי אז מובלט יצרו הטוב של האדם. אבל כבר אמר הנביא (ישעיהו ב, כג): "חרלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא". לא האדם הוא מקור המחוייבות שלנו ולא הוא המכוון את צעדנו, אלא הקב"ה.

אדם שמצפונו והגיגותו הם לו הפוסק העליון בהליכותיו, גם אם התנהגותו תהיה מוסרית למופת וגם אם כל מעשיו יתאימו להוראות התורה, עדיין לא חרג מתפיסת העולם החילונית המודרנית הרואה במרכז הסתכלותה את האדם. כיון שלפי השקפת התורה הקב"ה הוא במרכז ועל האדם להיות כפוף לו, עדיף המצווה ועושה על פני העושה ללא ציוני, כאשר במעשה המצווה בולטת ההכרה במרכזיותו של הקב"ה.

20 מה בין תורה לחכמה?

חילוקי ההשקפה על מעמדו של האדם במסגרת הבריאה ועל נוכחתו המתמדת של הבורא, גוררים בעקבותיהם בשלבות מעשיות רבות משמעות. ראשית, בתפיסת העולם המתרכזות סביב האדם, המצוות שבין אדם לחברו אינן יכולות להחשב כחובה אלא כמעשים של רשות ושל לפני משורת הדיון, בעוד שביהדות מצוות אלו הינן חובה גמורה, לא פחות מן המצוות שבין אדם למקום. מצוות גמילות חסד על כל ריבוי גווניה: הכנסת

אורחים וביקור חולים, הכנסת כלה והלוויית המת, מחייבת כל יהודי לא פחות ממצוות תפילין או שבת.

זאת ועוד, התפיסה המעלה על נס את טוב ליבו של האדם והרואה באדם וברצונו הטוב את חזות הכל, עלולה די בגלות לגלוש לסגידה לאדם על מגרעותיו וחולשותיו. רק המכיר בכך כי עבודת האלוקים היא הנשוא המרכזי בחיי אדם, אינו משלים עם חסרונות אנושיים ומבקש לתקנם במקום להנציחם או אולי אף להעלותם על נס.

עינינו הרואות כמה קרבת מקריבות היום חברות "נאורות ומתקדמות" על מזבח "חופש הפרט". בחברות כאלו אין מקום לצוות על איסורים כמו נקימה ונטירה, באשר "זכותו" הבסיסית של כל יחיד לשנוא כאוות נפשו, כפי שהוא רשאי לאהוב את מי שיהפוך. על אחת כמה וכמה שבחברות כאלו אין מקום להטלת מיגבלות על דברי רכילות או לשון הרע, או על רצונות של חמדה ותאוה. רק התורה המתבססת על ההנחה שהקב"ה הוא במרכז ההוויה והתודעה, רואה תופעות כאלו בחומרה, כאשר בכל אלו יש משום הבלטת האדם ודחיקת רגלי השכינה.

היראה - מרכיב עיקרי במצוות

אחת הגישות שנאמרו בענין זה מפנה את תשומת לבנו לתרומת המצוות להקניית יראת שמים לאדם.

כל אחת ממצוות התורה תורמת רוחנית נכבדה לאדם המקיימן. אמנם לא תמיד גלויה לעינינו התועלת שבקיום מצוה זו או אחרת, אולם יודעים אנו בבירור ומאמינים בכל לב, כי לטובתנו ניתנו לנו המצוות, כדי לשפר את אישיותנו, לקדם אותנו במסלול הרוחניות ולהקנות לנו חיי עולם. כך מעיד הכתוב (דברים ג, כד): "ויצונו ה' לעשות את כל החוקים האלה לטוב לנו כל הימים, לחיותנו כהיום הזה".

אולם מלבד התועלת הגנוזה בכל מצוה בפני עצמה, קיים מכה משותף לכל המצוות, והוא תרומתן ליראת השמים של האדם. תפקידו של יהודי לקבל עליו עול מלכות שמים בשלימות, וכל מצוה המתבצעת על ידו מסייעת בכיוון זה. צדיקים פירשו את הפסיקה שבתפילת ראש השנה: "ובתורתך כתוב לאמור: שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", דהיינו, שזהו הכלל העולה מכל דברי התורה. אילו יוכלנו לתמצת את מטרת כל מצוות התורה היתה זו ההכרזה "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד", כלומר קבלת עול מלכות שמים.

אין זו אימרה חסידיית גרידא, מקרא מלא דיבר הכתוב (דברים ג, יב): "ועתה ישראל מה ה' אלוקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלוקיך...". גם כאשר התורה מתרה ומאיימת בעונשים החמורים העלולים להיגרם אם לא תשמור לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים כח, מח), היא מוסיפה ומסבירה דהיינו: "ליראה את השם הנכבד והגורא". הקניית היראה היתה הסיבה שבגללה ארעה ההתגלות האדירה של מעמד הר סיני, וכדברי המקרא (שמות כ, יז): "כי לבעבור נסות אתכם בא האלוקים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". אפילו אברהם אבינו בהגיעו לפסגת מעלתו הרוחנית, אחרי עמידתו המוצלחת בנסיון העקידה, לא נשתבח אלא במידת יראתו, כאמור (בראשית כב, יג): "עתה ידעתי כי ירא אלוקים אתה". פסוקים אלו ועוד רבים כמותם המצויים בתנ"ך, הינם המקור לדברי חז"ל שקבעו (שבת לא, ג): "אין לו להקב"ה בעולמו אלא יראת שמים בלבד". יראת שמים היא נקודת המרכז של כל המצוות, מתוך היראה הן צריכות לנבע ואל היראה מכוונת תכליתן. יתר על כן, היהדות דורשת שלא רק המצוות שמקיים האדם יהיו טבועות בחותם היראה, אלא שהיראה תקיף את כל יישותו ותטביע את חותמה על מכלול מעשיו והגיגותיו.

בתחום זה בולטת עדיפותו של "המצווה ועושה" יותר מן העושה ומבצע ללא צו מגבוה. אלמלא הציווי אודות קיום המצוות היה אדם עשוי להחשיב עצמו, ובצדק, כיהודי טוב החרד לדבר ה', כאשר אינו חשוד לזולל חלילה אף לא באחת ממצוות התורה. תחושה זו לא היתה נפגמת גם אם מצוה מסויימת לא היתה מקויימת על ידו מסיבה כלשהי.

אם חסרו: המחוייבות לקיום המצוות, גם אם האדם אינו נמנע מלקיימן, מכל מקום הוא חש עצמו כנוהג לפני משורת הדיון. מובן שבמקרה של קושי וכיוצא בזה, אם האדם יחסיר מקיום המצוה הוא יישאר שאנן ורגז למדי. זה בדיוק מה שרצתה התורה למנוע.

לא קיום מצוות סתמי נוסף מאתנו, אלא קבלת עול מלכות שמים ועול מצוות. יהודי חייב לחיות בתחושה המתמדת שאיננו בן חורין לעשות ככל העולה על רוחו, ושהמחוייבות שלו לתורה ולמצוות אינה ניתנת לערעור. תחושה זו לא ניתן להשיג בקיום התנדבותי של המצוות, אלא רק בקיומן מתוך נאמנות וציותנות לקול המצווה העליון.

שויתי ה' לנגדי תמיד

יתר על כן, הקביעה שיגדול המצווה ועושה" מבטאת את השקפת עולמה של היהדות על הבריאה ועל מעמד האדם בה. הפרט של קיום המצוות מתוך ציווי או בלעדיו, יש בכוחו לנסוך אור על מכלול ההסתכלות על האדם ועל המחוייבות שלו כלפי בוראו. כשאדם מבצע דברים משום שהגיגותו מצוה על כך, משום שזהו צו מצפונו או סתם בגלל שהוא רוצה כך, גם אם המדובר בקיום של מצוה, אפשר שזהו פתח לקידום שרירות לבו. הגיונו של אדם, כמו גם רצונותיו, עשויים להורות לו לנהוג כדבעי, אולם בהחלט ייתכן שהם ינחווה לנהוג להיפך. כך דרכה של שרירות לב שהיום היא אומרת לאדם עשה כך, ולמחר היא מסוגלת להנחותו בכיוון ההפוך.

21 ¹² Now, O Israel, what does HASHEM, your God, ask of you? Only to fear HASHEM, your God, to go in all His ways and to love Him, and to serve HASHEM, your God, with all your heart and with all your soul, ¹³ to observe the commandments of HASHEM and His decrees, which I command you today, for your benefit. ¹⁴ Behold! To HASHEM, your God, are the heaven

26 Artsuoll - Ane Chmash

12. What does HASHEM, your God, ask of you? Even now, after the Golden Calf, God asks only that you fear Him. The Sages (Berachos 33b) derive from this request that "everything is in the power of Heaven, with the exception of [whether a person will have] fear of Heaven (Rashi)." Only people can develop this spiritual quality in themselves.

27 החיוב ייחיד

• זוכה ליראת שמים בנקל, כן איתא בכ"ז איש חי (מנחות כ"ג) וז"ל: "כי הנוהר כמאה ברכות בכל יום ודאי יהיה בעל יראה בנקל" וכו'. וכן איתא בספר צרור המור (פר עקב) וז"ל: "והמשלים ק' ברכות בכל יום, חשוב עליו כאילו מקיים ליראה את ה' וללכת בכל דרכיו ולהאבה אותו ולעבוד את ה' לשמור מצוותיו, והוא עובד מאהבה ומיראה והולך בדרכיו ושומר מצוותיו שבוה מקיים כל התורה כולה..." (וראה באריכות בפנים הקונטרס ע"פ ר')

28

When Rabbi Zairah was exhausted from his Torah studies, he would sit by the door of Rabbi Noson bar Tuvi's yeshiva. He said, "When the Rabbis walk by, I will stand up before them and I will receive reward." (Brochos 28a)

29

התורה קדושים אוצרות

י"ב

מסופר בגמרא (ברכות כח): רבי זירא כשנחלש מגירסתו היה יושב בפתח בית המדרש ואומר כשיעברו חכמים אז אקום לפנים ואקבל שכר.

לאורה פליאה היא, הניחא מה שהשתדל שלא להתבטל לרגע מתורה ומצוות, וכשנחלש מגירסתו הלך לקיים מצות הידור וקימה, אבל למה סיים ואמר שעושה זאת כדי שיקבל שכר, וכי ענד את בוראו על מנת לקבל שכר?

4 תירץ בספר "בני יששכר" דהנה איתא במדרש (כ"ר טו, יז) דהשכר על מצות קימה הוא שזוכה ליראת שמים, ואם כן, שכר ופרס כזה מחויב ומוטל על כל אחד להשתדל להשיגו. וזה כוונת רבי זירא, אקום בפני רבן ואקבל שכר שאזכה ביראת שמים, וזהו שאמר הכתוב "מפני שיבה תקום והדרת פני זקן - ויראת מאלהיך". וכן תירץ בספר "דברי חכמים" (ברכות שס) והוסיף עוד, חז"ל אומרים (שבת כג:) מי שמכבד חכמים זוכה שיהיו לו בנים חכמים, ועל שכר זה התכוון רבי זירא.

30

ועייני בילקוט שמעוני (פרשת קרח) שהקשה איזה זכות היה לבני קרח שגנלו מהמחלוקת? אלא, בשעה שבא משה לדבר עם קרח, עמדו מפני כבודו של משה - באותה שעה הרחישו לבם בתשובה ע"ש. והיינו שהקימה מפני משה גרמה להם ליראת שמים כנ"ל, ואז בנקל חזרו בתשובה ונצלו מקרח ועדתו.

* וכתב הפלא יועץ (אות ק) קימה מפני שיבה ולפני ת"ח היא אחד מתרי"ג מצוות, ורבים מזלזלים בה ומאבדים טובה הרבה, שהרי אמרו חז"ל שהמקיים מצוה זו זוכה ליראת שמים כדכתיב "מפני שיבה תקום וכו' ויראת מאלהיך" היש בעולם שכר טוב כזה.

נעשה ונשמע

לקיים המצוות מתוך מחוייבות מוחלטת, השפעה גם על משך תקפותה של המצוה. עובדה היא כי כל משימה ואף החשובה ביותר, אם היא יונקת את כוחה מתחושות של התנרבות ורצון טוב בלבד, במרצת הזמן היא מאבדת מתוקפה המחייב ועלולה להאבד, להשתכח ולהעלם מן האופק. ללא תחושה של מחוייבות, עלולים מעשי ההתנרבות עם כל יופיים, לפוג ולהעלם.

לעומת זאת המצוות היונקות את כוחן ממעמד הר סיני, תוקפן לעד. כאשר המצוה היא הכח המניע של המעשים, כח זה אינו נמוג והוא מתמשך ותקף תמיד. הוא שאמר אברהם אבינו ע"ה: "רק אין יראת אלוקים במקום הזה - והרגוני". חובות שאדם מטיל על עצמו מרצונו החופשי, כשהן מתגשמות במאווים וברצונות נוגדים, הן עלולות להישכח ולהעלם. רק יראת ה' הטהורה היא העומדת לעד.

לפיכך כשעם ישראל עמד למרגלות הר סיני והוצע לו לקבל את התורה, הוא הכריז "נעשה ונשמע", ומלאכי השרת קשרו שני כתרים לכל אחד מישראל כנגד שני העקרונות שהעם קיבל על עצמו. לא זו בלבד

שהעם הביע נכונות מוחלטת לבצע ככל אשר יושט עליו, אלא שהוא ביקש לעשות זאת מתוך ציווי. הוא ביקש לשמוע את דבר האלוקים מתוך רצון לציית לו. העם השכיל להבין כי השמיעה חשובה לו, לא רק כדי לדעת את המעשה שמוטל עליו לבצע, אלא גם כדי לעשותו למצווה ועומד, ועל ידי כך להקנות למעשים את ערכם העילאי ואת תוקפם המחייב.

23

ההתנרבות שבמסגרת המצוות

אולם בצד כל הנאמר לעיל, ראוי להרגיש שגם במסגרת המחייבת של המצוות שאנו מצווים ועומדים לקיימן, מצוי כר נרחב לפיתוח הרצון העצמי ותחושת ההתנרבות של האדם.

קיימות מצוות שרק מסגרתן נקבעה בהלכה ואילו את פרטיהן ממלא מקיים המצוות בהתאם לאופיו ובהתאם לנסיבות. לדוגמא, במסגרת המצוה של "הלכת בדרכיו" מצווה האדם מישראל להלך בדרכיו של הקב"ה ולהיטיב עם הזולת. מהי בדיוק צורת ההטבה? זאת יוכל כל יחיד לפתח בכל מקרה לגופו. פלוני ימצא לנכון להרבות בהכנסת אורחים ורעהו עשוי להצטיין בהשכנת שלום בין אדם לחברו. בדרך זו משיג מקיים המצוות את היתרון בכך שהיהו מצווה ועושה, וכך בכך עם זאת גם את המעלות שבעשיה מתוך רצון והתנרבות.

25

לב אליהו - ספר ויקרא - טז

עיניו קודם דמטא זמן חיובו. אציג דלא מיקרי רשע כזה כדמוכח בפירוש מהא דפקשינא אטו ברשיעי עסקינן, וע"ז מתרצינן דעוצם עיניו מקמי דמטא זמן חיובא. ואפילו הכי עליו נאמר "ויראת מאלקיך". כלומר: חסרון יראה יש כאן, שהיה לך לירא מפני השי"ת היודע מחשבותיך שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצוות וכפירשי דל הג"ל

והיינו דאמרינן בגמ' (ברכות לה ב) בא וראה שלא כדורות הראשונים דורות האחרונים. דורות הראשונים היו מכניסין פירותיהן דרך טרקסמן בני לחייבן במעשר. דורות האחרונים מכניסין פירותיהן דרך גנות דרך הצירות דרך קרפיות כדי לטרוח מן המעשר וכי ע"ש. וזהו התביעה על דורות האחרונים שיש פגם ביראתם את השי"ת שמבקשים תחבולות להפטר ממצוות מעשר.

ובהכי מתפרש כמין חומר גם דברי רש"י בחומש, שכתב חזרו ושנה בה"ל, לכן נאמר ויראת מאלקיך שהרי דבר זה מסור ללבו של עושהו שאין מכיר בו אלא הוא. וכל דבר המסור ללב נאמר בו ויראת, ע"כ. ולפי מה שנתבאר הפירוש הוא שמכיון שאתה מבקש תחבולות להפטר ממצוותיך יתב, הרי שלבך אינו הפך בעשיית רצונו, וזהו דבר המסור ללב כי היראת תלויה בלב! ואין מכיר בו אלא הקב"ה שהוא חוקר לב וכי.

ועל דבר זה ידו כל הדוחים שמבקשים כל מיני תחבולות כדי להפטר מעשיית מצוה. וכמריכ מחפשים ונכבבים כמה סוגי היתרים להתייר איסורי. צבירה, ולא חלים ולא מרגישים בני אדם אלו כי על אף שיגעו ומצאו אופן המסור וההיתר לפי הדין וההלכה. אבל על מה שפנו עורף להטוב הישר - למצוא חן בעיני השי"ת ולקיים רצונו - ולא לבקש חשבונות רבים, בזה עצמו הסירו יראת ד' מעל פניהם. והוא רחום יכפר עון וגו'.

31 וז' ע"א

במבט ראשון, אפשר לומר שקיום מצווה זו של קימה מפני זקן גורם נחת רוח לזקן שאותו מכבדים. אם מונעים ממנו כבוד זה, גורמיו לו עגמת נפש - זלזול זה, גורר אחריו עונשים, כך, מובא ב"ענינים בשם גדולי ישראל בחומש "רב פנינים": לפי שטענע הנערים והנעמרים לשמוך ולהלעיג מהזקנים, ולכן הוהירם שירלו מה' כי אם לא יעשו כן ולא יהדרו פני זקן לא יגיעו להיות זקן כמותו, וכדומה. לזה נאמר: ודפני עור לא תתן מכשול, ויראת מאלהיך. כלומר שאלם תלעיג מהעור ותמן מכשול פניו, יהיה סכך שמהיה עור כמותו. הנה כי כן, דברים מפחידים. אם לא מהדרים את פני הזקן, העונש יהיה חמור, בגלל פגיעה בכבודו של הזקן. גם פרשן התורה ה"ספורנו", אומר דברים ברוח זו: אמר שהיה לכבד את הקדושים הוהיר מלכות את השפלים ואמר: וכי יגור אתך גר לא תוננו אותו. מדבריו משתמע שהסמיכות בין המצוות קושרת אותן לחובה להיזהר בכבוד הזקן.

32 קימה מפני זקן, מדוע?

* אך יש כאמת להתעכב ולהתכונן האם כוונת מצווה הזו היא דאגה לכבודו של הזקן או דאגה לתיקון הנפש לחינוך ולהתנהגות של האדם הנדרש לכבד את הזקן. לכאורה, אם היה באי-כיבוד הזקן רק משום

זלזול בכבודו, הרי מצווה זו כלולה בחובה שלא להזיק את הזולת, וכמה שונה נזק זה מכל נזק אחר? אפשר גם להבין שכאשר מדובר בחובה לכבד את אביו אשר הביאו לעולם הזה, חינכו, וגידלו, או ברבו, אשר לימדו תורה ומביאו לחיי העולם הבא, ואשר מעלתו היא אפילו יותר גדולה משל האב, יש כאן זלזול שאין לקבלו ואין להסכים עליו. אבל כאשר מדובר בסתם אדם ברחוב, אשר סימני זקנה ניכרים בו, מדוע תהיה חובה גדולה כל כך לכבדו? ומדוע חוסר תשומת לב בפניו תגרום לו בזיון כה גדול עד כדי הטלת חובה על כל אדם לקום מפניו? וכל שכן, לפי דעת הפוסקים הסוברים שחובה זו קיימת גם במקרה של זקן אשמאי ובלבד שאינו רשע! כפי שפוסק לדוגמא בעל ה"בן איש חי" הקובע שהחובה תלויה רק בגילו של הזקן, אם זה גיל שנעיס, או לפי האר"י ז"ל אפילו גיל עש"ט, מדוע חייב האדם לשים לב כל כך לכבד את

הזקן?

פניני ספר ויקרא דעת א

34 Corally the wise pg 85

RABBI SIMCHA ZISSEL ZIV: "Each day we repeat in the *Shma Yisroel* the commandment to love the Almighty. When you experience love for people who study the Almighty's Torah, by extension you will also have love for the Giver of the Torah. By feeling joy for the scholarly successes of those who study Torah and feeling love for them, you will feel a greater connection to the Torah you study and this will lead to a more profound observance of Torah on your part."

36

פירש"י (והוא מגמרא קדושין ל"ב ב'): יכול זקן אשמאי ת"ל זקן אין זקן אלא מי שקנה חכמה.

ונראה להעיר שמכאן למדנו חשיבות וגדולה של זקנה, כי אמרו חז"ל (יבמות ס"ג ע"ב) ואמר רבא בא וראה כמה טובה אשה טובה וכי דכתיב מצא אשה מצא טוב, אי בגוה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה משבחה, ואי בתורה משתעי קרא כמה טובה אשה טובה שהתורה נמשלה בה, וכן בענינו כמה גדולה זקנה וחשוב זקן שהחכם נמשל לזקן, ובעווננו נהפך הגלגל בדור זה שמעריצים כל מה שנוגע לצעירות ובחרות ומחשיבים לאדם בימי השחרות, ומביטים בעין רעה וקלות ראש על זקנים וימי הזקנה, וכדאי בזיון וקצף.

37 TOWARD A MEANINGFUL LIFE R. Jacobson pg 108

You have worked very hard for many years. As your physical faculties weaken, shouldn't you be slowing down? Hasn't the time come to reap the rewards of life? Society's solution, of course, is retirement. But have we considered the effects of retirement on our spirits? Why are so many of our elderly so unhappy? Why do they experience such emptiness in their lives? All of us, if we are fortunate, will grow old. Should we look toward that time with enthusiasm or with dread?

Before contemplating the later years of your life, you must ask yourself a basic question about life itself. Why am I here? Your attitude toward aging and retirement will depend on how you answer that question.

You may believe that the primary objective of life is to take advantage of its material possibilities and live as comfortably as you

35

תורת פרשת קדושים החיד"א

מפני שיבה תקום וכו'. רוח אחרת אתי בפירוש הכתוב ובין אומרו ויראת מאלהיך, ודרשת רז"ל ידועה, ונקדים אשר דיבר במקדשו הרב מהר"א מונסון ז"ל דטעם השראת שכינה בארץ שיהיה סיוע ליראת ה', כי נשמת האדם מרגשת בשכינה ויראה לחטוא, ואף דאיהו לא חזי נשמתיה חזי עד כאן דבריו.

ולפי זה השתא דאמרו רז"ל כל המקבל פני זקן כאילו מקבל פני השכינה, ונראה הטעם דהצדיקים ובעלי תורה הן הן המרכבה רכב אלהים וראוים שתשרה עליהם שכינה, ולכן המקבל פני זקן כאילו מקבל פני שכינה השורה בו, אם כן מינה דיועיל נמי ליראה את ה', ונשמתיה חזי שכינה שרויה על ראש צדיק וקונה היראה.

וזה שאמר מפני שיבה תקום והדרת פני זקן, ועל ידי זה תזכה ויראת מאלהיך שתירא את ה', ויועיל לך קבלת פני זקן, ונתן טעם אני ה', דמקבל פני זקן כמקבל פני שכינה, וכשם דהשראת שכינה סגולה ליראה, כן הקבלת פני זקן מועיל ליראה כי השכינה שורה אצלו, וזה שאמר אני ה', כלומר שאני אצלו ומשרה שכינתי עליו, ואחר זמן ראיתי כס' חרדים משם רז"ל שכתב בדף כ"ו דהרגיל במצות מפני שיבת תקום וזכה ליראת ה' עיין שם.

37 can. If so, you might think that you will be content to live out your later years in as much comfort as you can afford. You might see the last years of your life as a time to enjoy the just deserts of a long life of labor.

But why, then, do you often have a nagging feeling of dissatisfaction about spending your days in leisure? Because you were not put on earth to live a purely material existence, you were created to refine this material world with truth and virtue, introducing Godliness into your every moment. This is our life's mission, and it lasts our entire life.

→ If we were to measure life solely in terms of material gain and productivity, then we would inevitably see the physical weakening of old age as a liability. But because man is primarily a spiritual being, whose true wealth is measured in intellectual, emotional, and spiritual gains, we recognize that the soul is the primary force in life. And the soul, unlike the body, never ages; it only grows.

As one ages, therefore, he should not decrease his level of activity, for spiritually, he is growing ever stronger. Unfortunately, society has taught us to see success in material terms—to think that a millionaire, regardless of his spiritual wealth, is somehow superior to a poor man who is truly wise. We must retrain the way we think, to define success in the more sublime terms of ability and competence, wisdom and experience.

Because man was created to spiritualize the material world, the only way to reach true happiness is through spiritual growth and achievement. And that means giving to others, loving and sharing, finding a deeper meaning in everything you do, and recognizing God in all your ways.

* Recognizing the prominence of your timeless soul: This is the key to understanding the aging process, the key with which we open the door of opportunity in our twilight years. Human productivity is a direct result of human creativity, and human creativity is a direct result of the spiritual energies of the soul. "Every person was created to toil," as the sages say. However, this toil takes on different forms in our life cycles. As one ages and his physical strength wanes, his

toil and productivity need to be expressed through spiritual achievements. So if a human being reaches a certain age, whether it is fifty-five or sixty-five or seventy-five, and suddenly announces, "I'm going to retire," the question must be asked: Retire from what? Ambition? Creativity? From your soul? Such an attitude means that you are simply preparing to die, which is unacceptable for a person who comes into this world with a mission to produce. One does not retire from life.

39 The argument for retirement is an erroneous one. It assumes that our goal in life is to amass the right amount of wealth so that we can shut down our productivity at a certain age and revel in our material success and free time. This is not to say that we should not enjoy the fruits of our labor—only that we should never forget the reason that the labor has been done in the first place. Nor must we devote our entire lives to earning a living. But we should never abandon the world of work and productivity for a world of inactivity, a world that doesn't challenge us, a world that isolates us from our spiritual quest. ←

WHERE DO OUR ATTITUDES ON AGING COME FROM?

40 Each phase of life, of course, has a unique set of characteristics and needs. That is why we must take great care in educating a child, for his mind is so impressionable, that is why we must properly channel the fiery spirit of young people, for it is so strong, that is why we develop careers and raise families during middle age, because we have by then achieved the necessary blend of maturity and ability.

So too does the twilight of our lives have its inherent strengths. Sometimes, of course, modern society makes us forget this. Think about how we constantly celebrate the image of youth, how it has come to stand for everything that is energetic and desirable. This has an obvious demoralizing effect on the elderly and, by extension,

on society in general. If we value the physical vitality of youth more than intelligence and wisdom, more than the spiritual vitality of an experienced soul, what does that tell us about all our standards?

41 * So there are two vastly divergent views on aging—that is, "You are old and worn out, thus useless" versus "You are wise and experienced, thus indispensable."

The Bible assures us that old age is a virtue and a blessing. We are told to respect all the elderly, regardless of their scholarship and piety,² because each year of life yields wisdom and experience that the most accomplished young person cannot possibly yet possess.

But in many societies today, old age has come to be a liability. Youth, meanwhile, is considered the highest credential in every field from business to government, where a younger generation insists on learning from its own mistakes instead of standing on the shoulders of their elders. At fifty, a person is considered "over the hill," and is already enduring insinuations that his job might be better filled by someone twenty-five years younger. Society, in effect, is dictating that one's later years be marked by inactivity and decline. The aged are encouraged to move to retirement villages and nursing homes; after decades of achievement, they are thought to be of little use, their knowledge and talent suddenly deemed worthless.

On the surface, this modern attitude may seem at least partially justified. Is it not a fact that a person physically weakens as he or she advances in years? Is it not an inescapable fact that the physical body of a seventy-year-old is not the physical body of a thirty-year-old?

But is a person's worth to be measured by his physical prowess? This question goes beyond the issue of how we treat the elderly; our attitude toward them reflects our very concept of "value." If a person's physical strength has waned while his wisdom and insight have grown, do we consider this an improvement or a decline?

Certainly, if a person's priorities in life are material, then the body's physical weakening means a deterioration of spirit as well—a descent into boredom, futility, and despair. But when one regards the body as an accessory to the soul, the very opposite is true: The spiritual growth of old age invigorates the body. And the later years

allow us to positively reorder our priorities, which is difficult to do during middle age, when the quest for material gains is at its peak.

42 The idea of retirement is rooted in society's notion that life is composed of productive and nonproductive periods. The first twenty to thirty years of life are seen as a time when a person is training for a productive life. The next thirty to forty years are when his creative energies are realized, he begins to return what has been invested in him by his now passive elders, and, in turn, begins investing in the still passive younger generation. Finally, as he enters his later years, he puts his period of "real" achievement behind him. If a creative urge still strikes, he is advised to find some harmless hobby to fill his time. Indeed, time has become something to be filled. In a sense, he has come full circle to childhood—once again, he is a passive recipient in a world shaped by the initiative of others.

The time to passively enjoy the fruits of one's labor does indeed have its time and place—in the world to come. The very fact that God has granted a person a single additional day of bodily life means that he or she has not yet concluded his or her mission in life, that there is still much to achieve in this world.

A hardworking adult may nostalgically remember childhood as a time of freedom from responsibility and toil. As we grow, however, we disdain such "freedom," wanting to do something real and creative. Similarly, the promise of a "happy retirement" is a cruel myth, for we know true happiness only when we are creatively contributing to our world. The weakened physical state of old age, therefore, is not a sentence of inactivity, but a challenge to find new—and superior—means of achievement.

We must always remember that, spiritually, we are all united. The soul of a seventy-year-old shares the same spiritual space as that of a seven-year-old or a twenty-seven-year-old. And so, just as the seven-year-old must learn to respect his elders, and just as the twenty-seven-year-old must learn that his decisions greatly affect the elderly, the elderly themselves must recognize their role. That role is not a passive one; in fact, the later years of life are filled with opportunities that may have totally escaped our sight until we are upon them.

Just because we stop going to work every day does not mean that we stop using our body and soul to fulfill our G-dly mission. The same energy that you once spent worrying about your competition or planning your business can now be devoted to projects that you never had time for, projects that shine a light of goodness on those around you. Remember, the experience of an older man or woman—whether in business, in civic matters, or in the home—is priceless.

Even before society begins to appreciate the value of age, the elderly must take their lives into their own hands. The elderly must learn to exercise their own convictions as strongly as modern society exerts its own considerable force. Do not, therefore, feel defeated by your age and its physical effects. Do not heed those who say that you are less useful because you are less physically strong than you once were. Do not listen to those who claim that nothing more is

expected of you than leisurely walks and playing golf, than spending your days and years doing nothing.

44 ✦ Our twilight years are just what the name implies—the beautiful culmination of a day well spent. In childhood, we peek into an uncertain future, eager to learn but inexperienced and dependent on others. In the twilight years, we look back at what we have learned, confident and eager to impart this wisdom unto others. Just as you may need a younger person's helping hand in your physical life, that person needs your helping hand in his spiritual life.

women seeking to fill their time constructively, let us establish study centers in every community, and let us set up classes and workshops in every nursing home and retirement village. Education, like productivity, is a lifelong endeavor. Such an intensive pursuit of prayer and study will illuminate the elderly's self-worth and potential, transforming them from cast-asides into beacons of light for their families and communities. Indeed, if properly utilized, retirement can become one of the most productive periods in a long life.

We must remember that no matter how weak our bodies may become, the soul remains strong, constantly yearning for

nourishment. You should nourish your soul by setting aside a special time each day to study and pray, to feed your mind and heart. You should also designate time to share your experiences with younger people, and encourage others to do the same. If you are sincere in your effort to communicate, a younger person will recognize the validity of what you have to say, and make a genuine effort to respond. Spend time with your grandchildren and share your life with them. Gently educate them in the priorities of life that only you can impart. Simply love and enjoy them, and allow them to love and enjoy you.

✦ It is time to take a new look at the elderly. To take a new look at retirement. To take a new look at the very essence of life. Of all people, it is perhaps the elderly who most need—and who can best teach us all—to lead a meaningful life.

אך, מחברר לפי "ספר החינוך" יסוד חשוב, והוא כי חוכת כיבוד הזקן איננה כה חשובה בגלל הצורך להתחשב בזקן ולגרום לו נחת רוח, אלא בשביל המכבד עצמו, למען חינוכו, למען השלמת חיקון נפשו. לפי שעיניך היום האדם נכר נעולס הוא מפני החכמה, כדי שיכיר נולאו, על כן ראו לנני אדם לכבד מי ששיג אומה, ומתוך כך יתעוררו האחרים עליה. ואפילו אם הוא זקן עם הארץ, ולא חכם, מפני שרוב שניו לאה והמר קלם נמעטי ה' ונפלאותיו.

ערך הנסיונות

בעל ה"חינוך" מניח כאן שני יסודות המסבירים את המטרה של כיבוד הזקן:

א. האדם נכר נעולס מפני החכמה. מאחר והשגת החכמה היא תכלית חשובה לבריאת האדם בעולם, הרי שהאדם חייב כל הזמן להתבונן ולחפש דרכים להשיג את החכמה. ואחת הדרכים היא לשים לב לאלו אשר השיגו את החכמה, לכבד את החכמה, ולהשתדל להשיגה.

ב. יעוררו האחרים אליה: צריך גם לעורר אנשים אחרים לרצות ולכבד את החכמה. את זה אפשר להשיג, לא רק על ידי דיבור, או הרצאות או התבוננות גרידא, אלא על ידי מעשה, על ידי קימה, על ידי כיבוד כפועל כדי שאחרים יראו כמו עיניהם ויתעוררו אל החכמה.

יש כאן שתי חובות: חובת ההתבוננות בשכל, וחובת המעשה בגוף. אלו הדרכים שיאפשרו לאדם להשיג את החכמה. זוהי המטרה העליונה של מצוות מפני שיבה תקום והודת פני זקן, דהיינו חובה על האדם המכבד לדאוג לשלימות נפשו, ולא רק מתוך דאגה לזקן.

את הרעיון הזה ניתן לאשש על ידי ראיות ברורות מדברי חז"ל בנושאים אלו, וכלי שנכניס את עצמנו בצדדים ההלכתיים של הנושא.

א. גם בדבריו של החכם שציטטנו מחומש רב פנינים, הוא מזכיר את המילים: ולכן הזכירם שילאו מה, דהיינו שאפילו אם המטרה היא זקן, אף על פי כן יש כאן מצווה לירא את ה'. וכשמכבדים הזקן, אפילו על מנת לגרום לו נחת רוח, הרי בדרך זו, אפשר גם להשיג יראת ה'. זוהי המטרה הנכספת.

46 ✦ מוסיפים חכמי הדרוש: מפני שיבה, לפני שתגיע לגיל השיבה, תקום ויראת מאלהיך. אל תחכה עד שתזקין כדי להתחיל לעבוד את הבורא ולהתחזק ביראת שמים. אלא בעודך צעיר, כמלוא כחך, תקום! ויראת מאלהיך! תתעורר לחזור בתשובה. זוהי גם עצתו של שלמה מלכנו: וזכור את בוראיך. בימי בחורותיך... והגיעו שנים אשר תאמר, אין לי בהם חפץ. כל מצווה ממצוות התורה ניתנה במטרה לזכך את נפש האדם כדי לזכותו לחיי הנצח בעולם הנצח. רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

47 טעם פרשת קדושים ודעת

ובוה"ק מפרש מפני שיבה תקום היינו לפני שיבה שאדם יקום לחשובה קודם שיוקין, ונראה לפרש בזה אזהרה לכל אחד עוד בהיותו עול ימים שישים לנגד עיניו ימי הזקנה ויבחון את העונות העולם כמבטו

של זקן שקנה חכמה וראה כבר ההבלים שבעולם, ובהתבוננות זו יכיר ירע שכראי לו לאדם להשקיע עצמו רק בחורה וכמצוות.